

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора філософських наук, професора

Єршової-Бабенко Ірини Вікторівни

на дисертаційну роботу **Ананьєвої Олени Павлівни** на тему:

**«Мультикультуралізм і толерантність як соціально-філософські
концепції глобалізованого соціокультурного простору»**, подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософських наук
за спеціальністю 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії

Актуальність теми даного дослідження обумовлена важливістю осмислення характеристик сучасного світового суспільства, в першу чергу, посилення взаємозв'язку країн і народів. Найбільш істотним в плані планомірного впливу на суспільство особистість вбачається соціокультурний простір, який найактивнішим чином реагує на світові тенденції глобалізаційного плану і впливає на соціокультурні процеси. Глобальний соціокультурний простір розуміється в роботі як особливий соціально-філософський феномен, що склався на основі досвіду міжкультурної взаємодії та актуалізований в умовах інноваційних процесів. Все це, на думку автора, обумовлює сучасні підходи до концептології соціокультурної сфери. Виникає необхідність в продукуванні сучасних соціально-філософських концепцій соціокультурного простору.

З другої половини ХХ століття в розвинених країнах світу сформувався новий тип відносин між особистістю і суспільством. Основою даного типу відносин стала мультикультурність соціальної сфери. Ідея мультикультуралізму, на думку автора, поширюється на систему науки, освіти, права, цінностей, моралі, релігії, інформації і в зв'язку з цим підлягає дослідженню не тільки як об'єктивна соціальна проблема, а й як соціально-філософський концепт, що вимагає і абстрактного осмислення, і практичної реалізації. В обставинах мультикультуралізму необхідною передумовою нових комунікативно-доцільних відносин, безумовно, є толерантність, яка своє вираження придбала, виступаючи

як моральна цінність, культурна норма, передумова руху людей до єдності і співпраці, як механізм функціонування мультикультурного соціуму.

Недостатня теоретична розробка і неоднозначність застосування окресленого кола питань виступили науковою проблемою дослідження, яка полягає в соціально-філософському осмисленні мультикультурного-толерантних взаємозв'язків в соціумі і розробці концептуальних основ удосконалення глобального соціокультурного простору. Актуальність теми підкріплюється також і тим, що дисертаційна робота виконала у відповідності з проблематикою кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» під назвою «Інноваційність в методології та технології наукового і соціального пізнання» (державна реєстрація теми № 0109U000194), однією з виконавців якої є дисертантка.

Достовірність наукових положень, рекомендацій висновків посвідчується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, в т. ч. офіційних наукових даних, нормативно-правових актів, що стосуються діяльності в галузі соціокультурної сфери, монографій, багатьох наукових публікацій українських та зарубіжних вчених – філософів, соціологів, політологів, педагогів, соціальних психологів а також інтернет-джерел.

Методи дисертаційного дослідження обрані відповідно із цілями і завданнями. Принципову основу методології роботи склали принципи об'єктивності, історизму, єдності теорії і практики; неподільності історичного і логічного, цілісності системного, структурного і генетичного підходів. Методологічною основою дослідження є сукупність методів класичного філософського аналізу і рефлексії; герменевтико-методологічний процес виявлення сутності досліджуваних реалій; логіко-діалектичний аналіз дослідження предмета; науково-логічне розуміння процесів соціокультурного розвитку, синергетичний підхід до осмислення предмета і об'єкта дослідження.

Як першочергові використовувалися загальнонаукові методи дослідження: аналіз і синтез, індукція і дедукція; метод сходження від абстрактного до конкретного. Специфічними з'явилися комплексні методи дослідження: аналіз філософської, культурологічної, соціально-педагогічної та соціально-психологічної літератури, метод міждисциплінарного аналізу категорій, структурно-функціональний метод.

Слід відмітити, що фахові публікації дисертантки мають широку географію. Результати досліджень автора відображені в багатьох матеріалах міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах і симпозіумах, серед яких, зокрема: «Культура толерантності в контексті процесів глобалізації: методологія дослідження, реалії та перспективи» (Чехія, Прага, 2014), «Сучасна наука. Новий погляд» (Польща, Вроцлав, 2015), «Права и свободы человека: проблемы реализации, обеспечения и защиты» (Чехія, Прага, 2014), «Гуманитарные науки в XXI веке» (РФ, Москва, Спутник 2014), «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (Одеса, 2014, 2015), «Актуальні питання соціально-філософської думки» (Одеса, 2014, 2015), «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівне, 2014), «Соціально-гуманітарні виклики 2015 року» (Львів, 2015), «Сучасна наука: теорія и практика» (Київ, 2015), «Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності» (Житомир, 2015).

Кількість публікацій є достатньою для відбиття результатів дисертації на здобуття наукового ступеню доктора філософських наук відповідно до існуючих вимог.

Дисертаційна робота Ананьєвої О. П. є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному науково-теоретичному та прикладному рівні. Дисертація має послідовну та виважену структурну будову і за своєю структурою є комплексним та завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи та багатогранність висвітленої проблеми свідчать про багатобічну, і

водночас комплексну наукову компетентність її автора. Основні результати досліджень достатньою мірою обґрунтовані. Їх наукова достовірність не викликає сумнівів, оскільки результати отримані протягом аналітичної роботи. Автором дисертації чітко окреслені і логічно побудовані мета та завдання дослідження, обґрунтовані теоретичні та методичні підходи відносно їх виконання, розроблено та апробовано відповідні пропозиції, які у своїй комплексності є науковим шляхом щодо вирішення наміченого соціально-філософського завдання. Варто також відмітити, що завдання дослідження, положення наукової новизни та висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними. Результати дослідження отримані автором особисто. Все це дозволило визначити та обґрунтувати характеристики концептології сучасного глобалізованого соціокультурного простору; довести, що розвиток сучасного глобалізованого соціокультурного простору може бути закладено в повній мірі тільки в рамках нових соціально-філософських концепцій. Широке використання традиційної та новітньої методології дозволило дати змістовний аналіз реалізації мультикультурної-толерантною парадигми в різних соціокультурних просторах сучасності.

Все викладене вище свідчить про обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, що відображені у дисертаційній роботі Ананьєвої О. П.

Наукова новизна роботи Ананьєвої О. П. викладена конкретно, послідовно та системно. У дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано ряд положень, які відзначаються науковою новизною та мають практичне спрямування. Наукові положення сформульовані автором самостійно й відображають особистий внесок дисертанта в розвиток філософської науки та її галузі - соціальної філософії та філософії історії.

Автор виявив себе досвідченим науковцем, що демонструє проведений комплексний соціально-філософський аналіз соціокультурного простору. Це дозволило виявити першорядні закономірності в розвитку складових

соціокультурної сфери сучасності, а також створити теоретичне підґрунтя при виборі концептуальної стратегії формування новітнього соціокультурного простору.

Найбільш важливими науковими здобуттями автора, на наш вигляд, є:

- представлення мультикультуралізму та толерантності у вигляді соціально-філософських концепцій глобалізованого соціокультурного простору;
- розгляд категоріальних підстав мультикультуралізму та толерантності як соціально обумовлених явищ і філософських категорій;
- осмислення соціально-філософської парадигми мультикультуралізму та толерантності як фактору прогресу соціокультурного простору сучасного світу.

Заслуговує на увагу уточнення уявлення про характеристики новітніх соціально-філософських концепцій глобального соціокультурного простору, що містить: розробку феноменів мультикультуралізму та толерантності як інноваційних концепцій соціокультурного простору; реалізацію соціально-правових основ мультикультуралізму та толерантності в соціокультурному просторі; осмислення ролі парадигми мультикультуралізму та толерантності в прогресі сучасного соціокультурного простору.

Особливу цінність, на наш погляд, представляє розробка інноваційної моделі мультикультурного суспільства, де була б успішно реалізована платформа з міжкультурного співробітництва, що містить: рішення соціокультурними засобами проблем еволюції, принципове протистояння расизму, ксенофобії, етноцентризму, заснованим на соціокультурних відмінностях; інтегративно-плюралістичний соціокультурний процес з гуманістичними джерелами.

Необхідно відзначити також положення про подання про форми реалізації мультикультуралізму як новітньої соціокультурної концепції. Формами реалізації мультикультуралізму в роботі вперше представляються транснаціоналізм та інтеркультуралізм.

Основний зміст дисертаційного дослідження структурований за розділами та підрозділами. Висновки є цілком аргументованими та носять важливий теоретичний і прикладний характер. Оцінюючі обґрунтованість наукових становищем, висновків і рекомендацій в цілому, можна вбачити високий рівень теоретичного та методологічного опрацювання автором основних аспектів досліджуваної теми.

Практичну значущість мають отримані в процесі дисертаційного дослідження наукові результати, Їх цінність полягає в можливості поглибити і систематизувати осмислення глобального соціокультурного простору та розвинути розуміння необхідності вдосконалення шляхів прогресу соціокультурної сфери сучасності в цілому.

Результати дослідження можуть бути використані при аналізі проблем розвитку соціокультурного простору засобами соціальної філософії, сприяти формуванню нових підходів, виникненню нових категорій в процесі вивчення соціокультурного життя сучасності. Отриманий матеріал і практичні рекомендації можуть реалізовуватися в створенні моделей трансформації соціокультурного простору регіонів, формування загального і регіонального аспектів соціокультурного устрою в нашій країні, розробки перспектив трансформації міжрегіональних відносин в умовах кризового і післякризового буття України.

Основні положення роботи можуть застосовуватися в процесі навчальної діяльності, в ході викладання навчальних курсів з метою гуманізації навчання та розвитку особистості й соціуму в новітніх соціокультурних умовах нашої країни.

Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць докторського рівня, а також відзначається системністю, логічністю, обґрунтованістю. Структура дисертації цілком відповідає її назві, меті та

завданням дослідження. Зміст та результати роботи відповідають спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Дисертація виконана у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Науковим консультантом дисертаційного дослідження є завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, доктор філософських наук, професор Борінштейн Євген Русланович.

Напрями наукових досліджень керівника включають в себе: обґрунтування ефективності холістичної парадигми щодо дослідження сучасних гуманітарних проблем; розкриття специфіки впливу ціннісних орієнтацій особистості на інформатизацію сучасного українського суспільства; дослідження феномену мовної особистості в соціокультурних трансформаціях; позначення аксіологічної складової освіти в системі ціннісних установок особистості; дослідження релігійної терпимості та толерантного відношення до іновірців, що відповідно набуло відбиття в деяких моментах дисертаційної роботи.

На наш погляд, дисертаційне дослідження О. П. Ананьєвої «Мультикультуралізм і толерантність як соціально-філософські концепції глобалізованого соціокультурного простору» повністю відповідає профілю спеціальності.

Серйозних недоліків, під якими розуміються ті, що ставлять під сумнів одержані дисертантом основні висновки, на мій погляд, дисертаційна робота не містить. Проте певні недогляди існують і декілька впливають на загальне позитивне сприйняття роботи. Треба відмітити наступні.

1. Осмислення соціокультурного простору методом структурного аналізу [с. 18-25], що «дозволить виокремити найбільш значні складові соціокультурного простору, його компонентні характеристики для подальшого і глибшого осягнення феномена» представляється досить обмеженим рамками

дисертаційного тексту. На наш погляд, подібна наукова заява вимагає монографічного відображення.

2. У роботі немає повного доказу тези, що заявлені нові соціально-філософські концепції соціокультурного простору можуть зіграти роль методологічної основи нового соціокультурного світогляду, здатного функціонувати саме в нелінійній картині світу [с. 76].

3. В роботі вказується, що в «інноваційних підходах має місце деструктивне начало, яке не можна ігнорувати» [с. 79]. У чому проявляється дане деструктивне начало? І як саме в умовах глобальних змін це деструктивне начало може бути трансформовано в креативний фактор за допомогою принципів синергетики, де «досягнення стійкої рівноваги в соціальному розвитку обумовлено коеволуцією раціональних інновацій та соціокультурних традицій» [с. 79]?

4. Міркування з приводу взаємозв'язку мультикультуралізму та моралівідрізняються науковим інтересом. Тим не менш, дані міркування не містять конкретики: в яких саме проявах можна говорити про моральність мультикультурних взаємозв'язків і відносин [с. 110]? Потрібно чіткіше простежити лінію взаємозв'язку теорії міжкультурної справедливості з моральними проблемами суспільства.

5. Потребує пояснення автора розробка питання про становлення класифікації мультикультуралізму та толерантності [с. 152-200]. Як відомо, мультикультуралізм и толерантність – достатньо нові філософські поняття. Думки про історичний розвиток цих явищ виглядають досить поверхневими. Потрібно розвинути питання про глибинні соціокультурні чинники, що вплинули на становлення даних феноменів аж до перетворення їх в філософські категорії епохи глобалізації, як це і заявлено в тексті роботи [с. 100, 124, 321].

Проте зазначені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки роботи, а лише будуть слугувати предметом наукової дискусії під час захисту представленої дисертаційної роботи.

В цілому дисертаційна робота Ананьєвої Олени Павлівни на тему: «Мультикультуралізм і толерантність як соціально-філософські концепції глобалізованого соціокультурного простору» є цілком завершеним, самостійним, оригінальним науковим дослідженням, що вирішує складну та актуальну наукову проблему і має вагомe теоретичне та практичне значення. За рівнем наукової новизни наведені у дисертаційній роботі результати відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 09.00.03. – соціальна філософія та філософія історії. У дисертаційній роботі містяться раніше не захищені наукові положення.

Текст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертаційній роботі. Отримані результати дослідження є вирішенням наукової проблеми, яка полягає в соціально-філософському осмисленні мультикультурно-толерантних взаємозв'язків в соціумі та розробці концептуальних основ прогресу глобального соціокультурного простору.

Згідно існуючих вимог, положення та результати дисертаційної роботи опубліковано у фахових наукових виданнях, у тому числі достатня кількість статей у виданнях іноземних країн, а також у виданнях України, які включені до наукометричних баз даних. Матеріали дослідження обговорено та схвалено на науково-практичних та науково-теоретичних конференціях різного рівня. Представлені у дисертаційній роботі результати, як свідчать документи, подані у дисертації, знайшли впровадження у практичній діяльності вітчизняних соціокультурних об'єктів.

Таким чином, на підставі аналізу дисертації Ананьєвої О. П., автореферату дисертації, публікацій дисертанта у фахових наукових виданнях можна зробити висновок, що дисертаційна робота виконана на належному теоретичному і методичному рівні та відповідає вимогам щодо дисертацій на здобуття

наукового ступеня доктора філософських наук, зокрема пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а автор дисертації – Ананьєва Олена Павлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03. – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент

Доктор філософських наук,
професор кафедри мистецтвознавства та
загальногуманітарних дисциплін
Міжнародного гуманітарного
університету

Єршова-Бабенко І. В.

Підпис засвідчую

Ректор Міжнародного гуманітарного університету
професор

А.Ф. Крижановський